

Bestuurlijke samenvatting

UNESCO nominatiedossier Nieuwe Hollandse Waterlinie

Deze bestuurlijke samenvatting betreft het totale nominatiedossier: de beschrijving van het toekomstige Werelderfgoed en het gezamenlijk managementplan voor en de Stelling van Amsterdam en de Nieuwe Hollandse Waterlinie. In deze samenvatting wordt nader ingegaan op het waarom van de UNESCO Nominatie, de onderdelen waar de UNESCO nominatie uit bestaat, de consequenties van de UNESCO nominatie, het draagvlak en het proces bij provincies, Rijk en UNESCO inclusief de mijlpalen.

Waarom de UNESCO Nominatie

Vanaf het eind van de jaren '90 van de vorige eeuw hebben het Rijk, de provincies en andere partners samengewerkt aan herstel, restauratie en herbestemming van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. In 2011 is de Nieuwe Hollandse Waterlinie opnieuw geplaatst op de voorlopige lijst van werelderfgoederen, als uitbreiding van de Stelling van Amsterdam, die al vanaf 1996 de status van Werelderfgoed heeft. In 2014 heeft het Rijk het Nationaal Project Nieuwe Hollandse Waterlinie overgedragen aan de vier provincies Noord-Holland, Utrecht, Gelderland en Noord-Brabant. Deze provincies, verenigd in de Liniecommissie, hebben vervolgens de ambitie waarmee zij invulling geven aan hun verantwoordelijkheid vastgelegd in de Bestuursovereenkomst Nieuwe Hollandse Waterlinie 2014 – 2020, het 'Pact van Altena'. Het verkrijgen van de Werelderfgoedstatus vormt een belangrijk onderdeel van dit pact.

Mede als resultaat van het Nationaal Project zijn heel veel forten, sluizen, groepsschuilplaatsen en andere elementen in de oude verdedigingslinie toegankelijk gemaakt voor een groot publiek. In de periode van 2014 tot en met 2020 ligt het accent meer op gebruik van de linie voor nieuwe functies en het verzilveren van de nominatie van UNESCO Werelderfgoed.

Het behalen van de Werelderfgoedstatus in 2019 als uitbreiding van de Stelling van Amsterdam is een bevestiging en erkenning van de 'Uitzonderlijke Universele Waarde' de Outstanding Universal Value van de Nieuwe Hollandse Waterlinie en een bekroning van de inspanningen die hiervoor zijn gedaan. De Unesco Werelderfgoedstatus versterkt het behoud en de ontwikkeling van de Stelling van Amsterdam en Nieuwe Hollandse Waterlinie samen. De status onderstreept en bevestigt de betekenis van dit unieke erfgoed en daarmee de betekenis voor de landschappelijke en ruimtelijke kwaliteit in ons land. Het biedt daarnaast economische en maatschappelijke kansen, de mogelijkheden om meer (internationale) bezoekers naar het gebied te trekken en de mogelijkheden om de exploitatie van het gehele erfgoed te bestendigen en de beleving te vergroten.

Onderdelen van de UNESCO Nominatie

Om de voordracht van de Nieuwe Hollandse Waterlinie te effectueren vraagt het Werelderfgoedcomité aan de lidstaat waarin het erfgoed is gelegen om een nominatiedossier inclusief een managementplan.

Nominatiedossier

Het nominatiedossier bestaat uit een zorgvuldige beschrijving van het toekomstige Werelderfgoed. Dit deel van het nominatiedossier is een statisch document en vormt de basis van de inschrijving in het Werelderfgoedregister. Het dossier bevat de verantwoording waarom het betreffende erfgoed wereldwijd uniek is en daarmee een plek op de Werelderfgoedlijst verdient. De uniciteit van het erfgoed wordt vastgelegd in het onderdeel Statement of Outstanding Universal Value. Het dossier bevat verder de exacte begrenzing van het toekomstige Werelderfgoed. Ook wordt de mate van authenticiteit en integriteit van het erfgoed beschreven, waarmee wordt aangetoond dat het erfgoed voldoende compleet is en dat het systeem van de Nieuwe Hollandse Waterlinie herkenbaar en beleefbaar is. Vanwege de omvang en complexiteit van de Nieuwe Hollandse Waterlinie als uitbreiding van de Stelling van Amsterdam is in het najaar van 2015 advies gevraagd aan ICOMOS; het adviesorgaan van UNESCO. Het advies, dat een bindend karakter heeft is bij het opstellen van het nominatiedossier in de tekst verwerkt.

Statement of Outstanding Universal Value

Centraal in het nominatiedossier staat het Statement of Outstanding Universal Value. Dit Statement of Outstanding Universal Value sluit aan bij de inschrijving van de Stelling van Amsterdam en geeft de toegevoegde waarde van de Nieuwe Hollandse Waterlinie ten opzichte van de Stelling van Amsterdam aan. Op basis van dit statement is het nominatiedossier en het managementplan verder uitgewerkt. In het statement worden drie hoofdkenmerken genoemd: het strategisch landschap van de Nieuwe Hollandse Waterlinie, het watermanagementsysteem dat hiervoor wordt ingezet en de strategisch gepositioneerde militaire werken die er onlosmakelijk mee verbonden zijn. De twee waterlinies vertellen samen het verhaal van de strategische inzet van water bij de verdediging van Nederland. De linies zijn uniek en verdienen het om behouden te blijven voor volgende generaties. Militair-historisch gezien is de Stelling van Amsterdam het ultieme sluitstuk van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. In het nominatiedossier wordt de koppeling van de Linie aan het reeds bestaande Werelderfgoed van de Stelling beschreven als een inhoudelijke verdieping en historische nuancering van de Werelderfgoedstatus van de Stelling. De Stelling en de Linie worden daarmee samen in de traditie geplaatst van de wereldwijd unieke militaire inzet van water en watersystemen bij de opbouw en verdediging van het politieke hart van de Republiek en later van het Koninkrijk der Nederlanden. De uitbreiding van de Unesco Werelderfgoedstatus van de Stelling van Amsterdam met de Nieuwe Hollandse Waterlinie maakt het verhaal van dit bijzondere erfgoed compleet.

Fort Everdingen

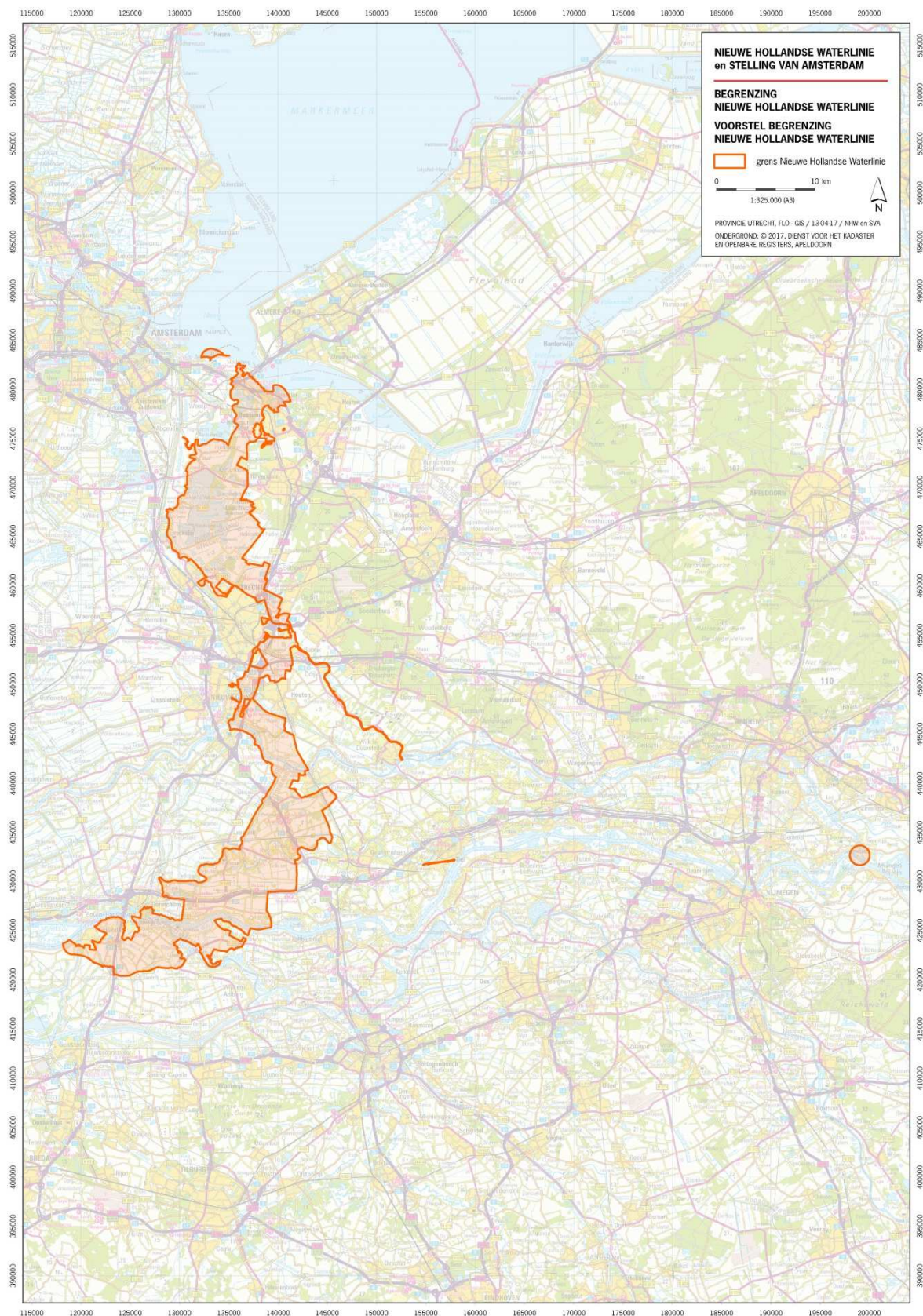
Identificatie van de site (begrenzing)

Een belangrijk onderdeel van het nominatiedossier is de begrenzing van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. De begrenzing geeft aan welke gebieden, structuren en elementen onderdeel uit gaan maken van het werelderfgoed. De begrenzing is onder regie van de Liniecommissie tot stand gekomen in samenspraak met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, het programmabureau Stelling van Amsterdam, de betrokken overheden, eigenaren en andere partijen.

Het uitgangspunt van de begrenzing is dat alle onderdelen die deel uitmaken van de drie hoofdkenmerken: strategisch landschap, watermanagementsysteem en militaire werken, volledig tot het Werelderfgoed gaan behoren, voor zover ze de oorspronkelijke erfgoedwaarden voldoende representeren. Daarmee wordt aangesloten op de systematiek van begrenzing die gevolgd is bij de Stelling van Amsterdam. Omdat bij de Nieuwe Hollandse Waterlinie vergeleken met de Stelling van Amsterdam grotere delen van het strategisch landschap en met name inundatiegebieden onaangetast zijn gebleven, zijn deze gebieden meer volledig in de begrenzing opgenomen. Dit verschil met de Stelling van Amsterdam vormt één van de redenen waarom de uitbreiding van de Stelling van Amsterdam met de Nieuwe Hollandse Waterlinie toegevoegde waarde heeft.

Daar waar het strategisch landschap is aangetast of niet meer voldoende herkenbaar is, bijvoorbeeld door gerealiseerde grootschalige uitbreidingen van steden of dorpen ten behoeve van woningbouw of bedrijventerreinen, zijn deze aangetaste delen buiten de begrenzing van het erfgoed gehouden. Voor alle begrensde onderdelen geldt bestaand beschermend beleid (Erfgoedwet, Besluit Algemene Regels Ruimtelijke Ordening en provinciale- en gemeentelijke verordeningen).

Overwogen is om een bufferzone buiten de feitelijke begrenzing van het erfgoed toe te voegen. Een dergelijke bufferzone wordt door UNESCO gevraagd in situaties waarbij met specifieke regelgeving in een dergelijke zone mogelijke negatieve externe invloeden op het erfgoed kunnen worden voorkomen. In het geval van de begrenzing van de Nieuwe Hollandse Waterlinie is geconstateerd dat met name het ruimtelijk beleid en het natuurbeleid in Nederland dermate bescherming biedt voor het toekomstige werelderfgoed dat een extra bufferzone geen toegevoegde waarde heeft. De uitgangspunten van de begrenzing zijn door de colleges van Gedeputeerde Staten van de vier provincies in november en december 2016 eensluidend vastgesteld.

Begrenzing Nieuwe Hollandse Waterlinie

Managementplan

Met de uitbreiding met de Nieuwe Hollandse Waterlinie is het noodzakelijk ook het bestaande managementplan van de Stelling van Amsterdam aan te vullen met de Nieuwe Hollandse Waterlinie en inzicht te bieden hoe de managementorganisatie voor het toekomstige gebied als geheel wordt georganiseerd. Voor de Stelling van Amsterdam is al een managementplan opgesteld. Een samenvatting van het managementplan is eind 2015 verzonden naar de World Heritage Comité (UNESCO). Dit managementplan richt zich op de periode 2015 tot en met 2020. Voor de Nieuwe Hollandse Waterlinie is een aanvullend managementplan. Beide delen zijn verbonden door middel van een 'koepelmanagementplan'. De inhoud en aanduiding van deze delen zijn onderstaand samengevat.

Inhoud en looptijd per onderdeel

Deel I is de koepel die deel II en III verbindt en gaat over het samengaan van Stelling en Linie. Daarvoor geldt een looptijd van drie jaar.

Deel II beschrijft de huidige situatie van het managementplan van de Nieuwe Hollandse waterlinie. Dit deel sluit zoveel mogelijk aan bij de inhoud en de structuur van het vigerende managementplan van de Stelling van Amsterdam (opgenomen als deel III). De looptijd is van 2018 tot en met 2020, zodat het gelijk eindigt met het managementplan van de Stelling.

Deel III betreft het bestaande managementplan van de Stelling van Amsterdam. Dit managementplan is vastgesteld door de Gedeputeerde Staten van de provincie Noord-Holland (2014) en Utrecht (2015)

De drie delen samen vormen vanaf het moment van uitbreiding in 2019 het totale managementplan van de Stelling van Amsterdam en de Nieuwe Hollandse Waterlinie (het toekomstige Werelderfgoed).

Inhoudelijke verdieping op de hoofdpunten:

Deel 1: Koepelmanagementplan 'samen sterker!'

Deel I heeft het motto 'Samen sterker!' meegekregen. Dat is geen nieuw motto. De samenwerkende provincies Noord-Holland, Utrecht, Gelderland en Noord-Brabant hanteren het motto al vanaf het begin van het nominatietraject van de Linie in de zomer van 2014. Het was namelijk de ondertitel van het document 'Aanloop naar het nominatiedossier'. Met dit document lieten de samenwerkende provincies aan de Rijksoverheid weten, dat zij gereed en bereid waren om het nominatietraject samen op te pakken. In het document werd de aanpak van de nominatie van de Nieuwe Hollandse Waterlinie als uitbreiding van het Werelderfgoed Stelling van Amsterdam toegelicht. In feite startte toen ook de samenwerking tussen de partijen die verantwoordelijk zijn voor Stelling en Linie. Met 'Samen sterker' wordt niet alleen bedoeld dat Stelling en Linie vroeger als verdedigingslinie samen sterker waren dan afzonderlijk. Er wordt ook bedoeld dat de Werelderfgoedstatus voor Stelling en Linie meerwaarde heeft kijkend naar de Statement of Outstanding Universal Value en op het gebied van instandhouding en doorontwikkeling van beide linies. Dat heeft uiteraard consequenties voor het 'management' van de Werelderfgoedsite ('site' is een veelgebruikte term om het hele Werelderfgoedgebied aan te duiden). Een belangrijke stap is om een organisatie op te richten die als 'siteholder' (eerste aanspreekpunt) voor de hele Werelderfgoedsite kan optreden. De provincies zullen daartoe op basis van de Wet Gemeenschappelijke Regelingen een Gemeenschappelijk Orgaan instellen. De huidige Liniecommissie (voor de Nieuwe Hollandse Waterlinie) zal transformeren tot dit Gemeenschappelijk Orgaan voor het totale toekomstige erfgoed van beide linies. De nu nog bestaande afzonderlijke programmaorganisaties voor respectievelijk Stelling en Linie zullen worden samengevoegd tot één gezamenlijke organisatie die vanaf juli 2019 operationeel is voor de uitvoering van de siteholder-taken.

Het Koepelmanagementplan bevat tevens de koers voor de toekomst van het erfgoed (Vision Statement). Aan de hand van speerpunten wordt toegelicht waar de Stelling en de Linie zich de komende jaren op gaat richten. De speerpunten

kunnen worden ontleend aan de ‘Verkenning Strategisch Linieperspectief 2030’, opgeleverd in 2017, en zijn afgeleid van het leidmotief “Linielint in de Delta”, een zone van rust, stilte en bezinning. Stelling en Linie vormen een omvangrijke groene buitenruimte met cultuurhistorische betekenis. De hoofdzakelijk ruimtelijke koers voor het linielint is uitgewerkt in drie speerpunten: het vertellen van het unieke cultuurhistorische verhaal, het vormgeven aan de buitenruimte voor miljoenen mensen en het benutten van kansen voor functiecombinaties. De programmaorganisaties van de provincies zullen de komende jaren deze speerpunten met de partners in de gebieden oppakken.

Deel 2: Managementplan Nieuwe Hollandse Waterlinie

Voor de Stelling van Amsterdam is al een managementplan opgesteld. Voor de Nieuwe Hollandse Waterlinie is een aanvullend managementplan opgesteld (deel 2). Het deel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie sluit qua inhoudsopgave aan bij het huidige managementplan van de Stelling van Amsterdam. Dit deel richt zich vooral op wat de afgelopen jaren is bereikt, de huidige situatie en de periode tot en met 2020 (waarna het nieuwe gezamenlijke managementplan van kracht wordt).

Rollen en verantwoordelijkheden

Een belangrijk onderdeel van het management plan is de beschrijving van de huidige organisatiestructuur van de Nieuwe Hollandse Waterlinie en de rollen en verantwoordelijkheden van de betrokken partijen. De Nieuwe Hollandse Waterlinie beslaat een groot gebied waar een veelheid aan stakeholders en andere partijen bij betrokken is. Al deze partijen spelen een rol bij het beschermen, ontwikkelen, beleven en uitdragen van de site. Hiermee wordt bedoeld het zichtbaar, beleefbaar en toegankelijk maken van de waterlinie, bescherming bieden, aantasting voorkomen en last but not least het uitdragen van de unieke waarden van de linie, zodat deze bekend zijn en gewaardeerd worden door een breed publiek. Het managementplan is in samenspraak met de overheden, eigenaren, exploitanten en andere belanghebbenden opgesteld. In het managementplan is opgenomen dat alle partners hun eigen verantwoordelijkheid hebben en nemen ten aanzien van de bescherming, het beheer en de ontwikkeling. Daarnaast werken partijen ook samen aan deze onderwerpen en aan de beleving en recreatieve benutting van de Nieuwe Hollandse Waterlinie.

Bescherming

De Nieuwe Hollandse Waterlinie is door de nationale overheid op hoofdlijnen planologisch beschermd in de Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte middels het Besluit Algemene Regels Ruimtelijke Ordening (BARRO). Een nadere uitwerking van de planologische bescherming van de kernkwaliteiten is verplicht vastgelegd in de Provinciale Structuurvisies en Ruimtelijke Verordeningen. Om de doorvertaling in gemeentelijke bestemmings- en omgevingsplannen zorgvuldig te laten plaatsvinden is specifiek voor de Nieuwe Hollandse Waterlinie in de provincies Gelderland, Noord-Brabant en Zuid-Holland met elf gemeenten een nadere uitwerking van de kernkwaliteiten vastgesteld. Negen van de elf gemeenten hebben deze uitwerking uniform opgenomen in een paraplubestemmingsplan. In de provincie Utrecht is een kwaliteitsgids Nieuwe Hollandse Waterlinie opgesteld en in Noord-Holland de Leidraad landschap en Cultuurhistorie om de gemeenten richtlijnen mee te geven. Op deze wijze wordt de instandhouding en versterking van de Outstanding Universal Value van de linie geborgd. Vooruitlopend op de invoering van de nieuwe Omgevingswet (2019) hebben de vier verantwoordelijke provincies de intentie om de doorvertaling naar beleid en regelgeving (provinciale omgevingsvisie en –verordening) meer af te stemmen en gezamenlijk vorm te geven. Op deze wijze ontstaat vanuit de gezamenlijke verantwoordelijkheid meer uniformiteit voor de toekomst van de bescherming van het erfgoed. Ook bestaat het voornemen om de samenwerking met gemeenten over de doorwerking in het gemeentelijk beleid voor de fysieke leefomgeving meer gezamenlijk vorm te geven.

Verder zijn alle relevante objecten in de Nieuwe Hollandse Waterlinie beschermd als Rijksmonument. De historische vestingsteden zijn beschermd als ‘beschermd stadsgezicht’.

In het gebied van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zijn drie waterschappen actief: Amstel Gooi en Vecht, de Stichtse Rijnlanden en Rivierenland. Voor de deelgebieden zijn gebiedsplannen opgesteld. De waterschappen werken mee aan het behoud, beheer en herstel van de kernkwaliteiten en het recreatief medegebruik van de Linie.

Met de ondertekening van de steunbetuiging (zie onder draagvlak) bevestigen gemeenten en waterschappen hun commitment om verantwoordelijkheid te nemen voor de bescherming van het erfgoed.

Ruimtelijke ontwikkelingen

De Nieuwe Hollandse Waterlinie is gelegen in één van de meest dynamische gebieden van Nederland. Regelmatig manifesteren zich in het gebied ontwikkelingen met een zwaarwegend maatschappelijk en economisch belang, die in aanzet een potentiële bedreiging kunnen vormen voor de Outstanding Universal Value van de linies. Ruimtelijke ontwikkelingen in en om de Nieuwe Hollandse Waterlinie vragen van de siteholder en betrokken overheden om afwegingen waarbij steeds recht wordt gedaan aan het borgen van de uitzonderlijke en universele waarde. Indien nodig wordt het instrument Heritage Impact Assessment ingezet. Regelmatig ontstaan door ontwikkelingen potentiële meekoppelkansen waardoor de linie versterkt kan worden. Deze meekoppelkansen hebben zich de afgelopen jaren met name voorgedaan bij waterberging, de natuuropgave en recreatieve verbindingen.

Molenkade aan de Diefdijk, voorbeeld van waterberging en natuurontwikkeling

Voor de Nieuwe Hollandse Waterlinie bestaat een kwaliteitsteam van externe en onafhankelijke adviseurs dat zich vooral richt op vragen met betrekking tot ruimtelijke kwaliteit. Het kwaliteitsteam adviseert gevraagd en ongevraagd aan de Liniecommissie.

Consequenties van de UNESCO nominatie

De Nieuwe Hollandse Waterlinie en de Stelling van Amsterdam vertellen gezamenlijk het complete - en unieke - verhaal van Nederland en de strategische inzet van water als militair verdedigingssysteem. Zij vormen daarmee het grootste cultuurhistorisch Werelderfgoed van Nederland. De plaatsing op de Werelderfgoedlijst is een internationaal teken van waardering. De gebieden en objecten op deze lijst zijn uniek in de wereld. Het land dat de status aanvraagt, verklaart de gebieden en objecten te zullen behouden en beschermen voor de lange termijn. Dit kan met bestaande wet- en regelgeving. De planologische bescherming zoals deze nu van kracht is in Rijks-, provinciale en gemeentelijke verordeningen, blijft ongewijzigd. UNESCO legt zelf geen regels op. De plaatsing op de Werelderfgoedlijst levert wel de verplichting op om ruimtelijke ontwikkelingen te melden in het geval die ontwikkelingen negatieve consequenties kunnen hebben voor het Werelderfgoed.

Een plaats op de Werelderfgoedlijst geeft officieel internationale erkenning aan het erfgoed. Bovendien kan dit predicaat worden gebruikt als marketinginstrument om bijzondere plekken onder de aandacht te brengen van een

groot (internationaal) publiek. Het biedt economische kansen voor onder meer recreatie en toerisme en verplicht om het erfgoed met alle betrokken partijen voor de toekomst te behouden. Zo moet Nederland elke zes jaar aan het Werelderfgoedcomité van UNESCO doorgeven wat het heeft gedaan om het Werelderfgoedverdrag goed uit te voeren. De status van Werelderfgoed voor de Nieuwe Hollandse Waterlinie als uitbreiding van de Stelling van Amsterdam is een bekroning van de samenwerking met vele partijen aan behoud en ontwikkeling van de linie. Het is een beloning voor de inzet en het enthousiasme van de vele overheden, eigenaren, vrijwilligers en ondernemers en biedt mogelijkheden om investeringen beter te laten renderen.

Draagvlak

Voor de toekenning van de UNESCO Werelderfgoedstatus is aantoonbaar draagvlak bij betrokken partijen (overheden, eigenaren, maatschappelijke organisaties, etc.) een belangrijke voorwaarde. Met de ondertekening van de steunbetuiging op 20 april 2017 die de voordracht van de Nieuwe Hollandse waterlinie voor UNESCO Werelderfgoed als uitbreiding van de Stelling van Amsterdam ondersteunt, wordt dit opnieuw aangetoond. De partijen die de steunbetuiging hebben getekend bevestigen daarmee zich naar vermogen in te zetten om de uitzonderlijke waarde van dit toekomstig Werelderfgoed te beschermen, te ontwikkelen en uit te dragen.

Ondertekening van de steunbetuiging op 20 april 2017

In het kader van het Nationaal Project is bijgedragen aan de oprichting van de Stichting Liniebreed Ondernemen (SLO). Deze stichting heeft zich met steun van de provincies ontwikkeld tot faciliterend steunpunt op het gebied van communicatie en marketing voor ondernemers en exploitanten van vooral de Nieuwe Hollandse Waterlinie en de Stelling van Amsterdam. De stichting die inmiddels ruim vijf jaar bestaat, werkt thans in opdracht van de programma-organisaties aan publiekscommunicatie en community-vorming van Linie-ondernemers.

Geconcludeerd kan worden dat de afgelopen jaren in en rond de Nieuwe Hollandse Waterlinie een omvangrijk netwerk is ontstaan van participerende partijen: bestuurders van overheden en betrokken organisaties, ondernemers van bedrijven binnen en buiten het erfgoed, eigenaren, natuurorganisaties, vrijwilligers en gebruikersgroepen.

De participatie van duizenden zo niet tienduizenden betrokkenen in dit netwerk - en daarmee betrokkenen bij dit potentiële Werelderfgoed - weerspiegelt de robuuste maatschappelijke verankering. Dit netwerk vormt de basis van het erfgoed.

Vervolgstappen

Nadat het dossier in mei 2017 ter besluitvorming aan de provinciale besturen is voorgelegd, wordt het dossier gereed gemaakt voor verzending aan de ministerraad. Het dossier wordt inhoudelijk geperfectioneerd en in het Engels vertaald, de tekst wordt opgemaakt en verder van illustraties voorzien. In september 2017 vindt er een zogenaamde 'peer review' plaats. Dit houdt in dat op verzoek van de indieners door enkele internationale deskundigen wordt onderzocht of het nominatiedossier van voldoende kwaliteit is. In het najaar vindt tevens een completeness check plaats door UNESCO Parijs. Simultaan vindt bij het Rijk interdepartementaal overleg plaats, voorafgaand aan besluitvorming in de ministerraad over het nominatiedossier, uiterlijk in december 2017. Na deze besluitvorming biedt de minister van OCW het dossier in januari 2018 aan bij het World Heritage Centre van UNESCO. In 2018 gaan één of meer deskundigen van de International Council on Monuments and Sites (ICOMOS), het adviesorgaan van UNESCO, een beoordeling doen. Het is mogelijk dat zowel op basis van de Peer Review (2017), de completeness check en de beoordeling door ICOMOS (2018) in het dossier aanpassingen en verbeteringen worden doorgevoerd.

Het World Heritage Comité, opgericht in het kader van de Conventie, besluit uiteindelijk in juli 2019 of de Nieuwe Hollandse Waterlinie als uitbreiding van Amsterdam werelderfgoed wordt.

Mijlpalen tot 2019

